

UMCS

UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

Dr hab. Jarosław Krajka, prof. UMCS | Kierownik Katedry
KATEDRA LINGWISTYKI STOSOWANEJ

Dr hab. Jarosław Krajka, prof. UMCS
Katedra Lingwistyki Stosowanej
Instytut Neofilologii UMCS

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Urszuli Paradowskiej
pt. „Developing information competence in translator training – a mixed-method longitudinal study” (Rozwijanie kompetencji informacyjnej w procesie kształcenia tłumaczy – badanie podłużne z wykorzystaniem wielu metod)
napisanej pod kierunkiem prof. UAM dr hab. Krystyny Drożdżiał-Szelest
i prof. UAM dr hab. Agnieszki Chmiel
na Wydziale Anglistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Poznań, 2020, maszynopis stron 260

1. Ocena celu naukowego rozprawy i stopnia jego realizacji

Mgr Urszula Paradowska podejmuje w swojej rozprawie temat ważny i trudny, ale jednocześnie niedostatecznie zbadany, jakim jest kształcenie kompetencji informatyczno-medialnych przyszłych tłumaczy wraz z wdrożeniem ich efektywnego stosowania w procesie tłumaczenia. Biorąc pod uwagę coraz większą popularność specjalizacji tłumaczeniowych na kierunkach neofilologicznych i oczekiwania rynku pracy wobec ich absolwentów, badanie technologii kształcenia tłumaczy celem osiągnięcia jak najwyższej jakości kształcenia praktycznego zasługuje na wnikliwą uwagę, dogłębne zebranie danych empirycznych i dobrze na nich ugruntowaną refleksję.

Mimo coraz większego zainteresowania translodydaktyków badaniami

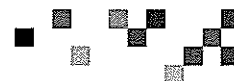

naukowymi, również tymi interdyscyplinarnymi, np. odwołującymi się do psychologii poznawczej, psycholingwistyki czy technologii informacyjnej, stan wiedzy na ten temat, zwłaszcza w odniesieniu do realiów kształcenia bardzo precyzyjnie określonych składowych kompetencji tłumacza, pozostawia wiele do życzenia.

W tym kontekście należy rozważyć przedstawioną do recenzji rozprawę doktorską mgr Urszuli Paradowskiej, obierającą sobie za główny cel zbadanie, czy proces rozwoju kompetencji informacyjnej u studentów przekładu można skutecznie wspomagać za pomocą treningu strategicznego w ramach zajęć z przekładu pisemnego. Wiele dotychczasowych badań dotyczyło sposobu, w jaki studenci i zawodowi tłumacze korzystają ze źródeł zewnętrznych oraz w jaki sposób wyszukują informacje w sieci, jednak efektywne wdrożenie systemowego i kompleksowego treningu strategicznego kompetencji informacyjnych jest nowym, niezbadanym problemem, innowacyjne rozwiązanie którego da podstawy do nadania stopnia doktora.

Oceniając cele naukowe rozprawy i postawione hipotezy, można stwierdzić, że zostały one nakreślone odpowiednio, Autorka stosownie określiła lukę badawczą, a zamysł pracy wypełnia znamiona nowatorskiego sposobu rozwiązania istotnego dla dyscypliny (językoznawstwa stosowanego – translatoryki) problemu, co w przypadku skutecznej realizacji badań stanowi przesłankę dla uznania ocenianej dysertacji za spełniającą wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Wyniki badań, w zamiarze Autorki, miały na celu zweryfikować empirycznie procedurę treningu strategicznego umiejętności informacyjnych oraz dostarczyć dowodów na stopień przyswojenia konkretnych strategii i ich wpływie na jakość finalnego produktu procesu tłumaczenia.

Wyżej wymienione cele badawcze zostały zweryfikowane empirycznie z użyciem

bogatego zestawu danych pozyskanych z różnych perspektyw: obserwacji, analizy programu rejestrującego aktywność na ekranie, ankiety, testów statystycznych. Perspektywa badawcza jest wąsko zakrojona, obejmująca bardzo małą grupę badawczą i jeden proces, jednak jest to zrównoważone wielością perspektyw i punktów widzenia.

Podsumowując tę część recenzji, należy stwierdzić, że Autorka skutecznie zrealizowała zamierzone cele, w szczególności dokonała zebrania, opracowania i zinterpretowania dużej ilości danych uzyskanych z rozlicznych źródeł, a wnioski wyprowadzone w rozprawie są właściwie udokumentowane i w pełni uprawnione.

2. Uwagi do struktury rozprawy i jej zakresu tematycznego

Przedstawiona do recenzji rozprawa stanowi ambitną w zamiarze próbę połączenia osiągnięć dydaktyki translacji, dydaktyki technologii informacyjnej oraz treningu strategicznego.

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów. W rozdziale 1 przedstawiono ogólne zagadnienia związane z edukacją tłumaczy, kładąc szczególny nacisk na problematykę kształcenia studentów przekładu w zakresie korzystania z nowoczesnych technologii. W drugiej części zrelacjonowano badania empiryczne nad procesami tłumaczenia, metody badawcze oraz zmianę podejścia do analizy przekładu od badań skupiających się na produkcie do badań zorientowanych na proces. W rozdziale 2 przedstawiono pojęcia kompetencji informacyjnej i zachowań informacyjnych związanych z wyszukiwaniem informacji w Internecie. W rozdziale 3 znaleźć można opis sposobu, w jaki różne modele kompetencji tłumaczeniowej odnoszą się do kwestii umiejętności korzystania z informacji. Rozdział 4 przedstawia kontekst badania własnego, pytania oraz hipotezy

badawcze, metody zbierania danych, procedurę przeprowadzenia badania, uczestników oraz narzędzia wykorzystane do gromadzenia, przetwarzania i analizy danych. W rozdziale 5 znalazły się wyniki analizy zebranych danych na poziomie grupowym i indywidualnym oraz omówienie kluczowych ustaleń. Rozprawę zamyka przedstawienie ograniczeń i implikacji przeprowadzonego badania oraz sugestii co do kierunku przyszłych studiów poświęconych badaniu zachowań informacyjnych w kształceniu tłumaczy. Ponadto rozprawa zawiera zakończenie, spis pozycji bibliograficznych oraz załączniki z różnorodnymi materiałami wykorzystanymi podczas badań.

Kompozycję rozprawy należy ocenić na ogół pozytywnie, Autorka umiejętnie radzi sobie z trudnym zadaniem zbudowania podstaw teoretycznych dla interdyscyplinarnych badań własnych, w szczególności umiejętnie dobierając treści, teorie i modele z zakresu teorii translacji, kompetencji tłumacza i roli kompetencji cyfrowych i informacyjnych w kompleksowym ujęciu kompetencji tłumaczeniowej. Szczególnie wart podkreślenia jest wnikliwy przegląd różnych modeli kompetencji tłumacza, począwszy od modelu PACTE, przez EMT, koncepcje Doroty Kelly aż do kanonicznych ujęć Dona Kiraly'ego.

Jednak nie można w tym momencie powstrzymać się od serii uwag krytycznych. Po pierwsze, bardziej uzasadniona wydaje się inna kolejność rozdziałów teoretycznych, w których rozdział 3 (dokładny przegląd modeli kompetencji tłumacza i kompetencji tłumaczeniowej) następuje po rozdziale 1 zawierającym wprowadzenie do teorii tłumaczenia. Z kolei rozdziałem 3 byłby wówczas fragment poświęcony aktualnie kompetencjom cyfrowym, informatycznym i informacyjnym, znacznie rozwinięty o obszary, których zdecydowanie zabrakło w części teoretycznej: przeglądu historycznego

rozwoju narzędzi wyszukiwawczych (przeglądarek ery Internetu 1.0, 2.0, 3.0, narzędzi Search 2.0), badań z zakresu wykorzystania korpusów tekstów własnych zbieranych ad-hoc na potrzeby zadania tłumaczeniowego lub z wybranej dziedziny specjalistycznej, funkcjonalności informacyjnych programów tłumaczenia wspomaganego komputerowo (CAT) umożliwiających działania wyszukiwawcze zarówno w obrębie aktywnej pamięci tłumaczeniowej jak i załadowanych do programu tekstów referencyjnych. W szczególności badania w zakresie wykorzystania dokonań językoznawstwa korpusowego w tłumaczeniu wymagałyby dużo szerszego ujęcia niż tylko 1 akapit bardzo ogólnego wymienienia kilku najważniejszych korpusów. Jeszcze jednym obszarem, który warto przynajmniej pokrótce przywołać w nowym rozdziale 3, jest użycie słowników i zasobów leksykalnych przez tłumaczy, zwłaszcza w dobie narzędzi cyfrowych i mediów społecznościowych.

Biorąc pod uwagę zrealizowany w ramach badania własnego trening strategiczny korzystania ze źródeł informacyjnych i stosowania bardziej precyzyjnych i wyrafinowanych technik wyszukiwawczych, dziwi brak odniesienia w części teoretycznej do bardzo przecież bogatej literatury z zakresu strategii uczenia się języków obcych i treningu strategicznego. Wiele z wykorzystywanych przez Badaczkę technik i narzędzi mieści się przecież w znanej w literaturze przedmiotu strategii kognitywnej zwanej w j. angielskim „resourcing”.

Dla lepszego uwypuklenia badań inspirujących empiryczne działania własne Badaczki, można wyodrębnić znajdujące się aktualnie w sekcji 2.5 treści i po ich rozwinięciu o badania z obszarów wskazanych poniżej stworzyć z nich osobny rozdział, rozdział 4, będący swego rodzaju pomostem między przeglądem literatury a projektem

badania własnych. Niżej podpisany proponuje wprowadzenie tego typu zabiegu konstrukcyjnego przy ewentualnym przygotowaniu rozprawy do druku.

Mimo wskazanych powyżej pewnych zaniedbań natury strukturalnej, należy podkreślić, że Autorka dosyć umiejętnie radzi sobie z szerokim zakresem tematycznym obranym w rozprawie, obejmującym zarówno teorię tłumaczenia, dydaktykę translacji, kompetencje cyfrowe i informacyjno-medialne tłumaczy, w odpowiedni sposób konstruując podbudowę dla badań własnych.

3. Uwagi do doboru i wykorzystania źródeł

Rozprawa odwołuje się do szerokiej gamy właściwie dobranych źródeł, odzwierciedlających stan myśli naukowej w zakresie translatoryki, dydaktyki translacji, kompetencji kluczowych (w tym kompetencji cyfrowych) i informacyjnych. Stan badań został przedstawiony z zachowaniem konwencji właściwych pracy naukowej, jednak pewien niedosyt budzi sposób relacjonowania – w wielu miejscach części teoretycznej Autorka długo relacjonuje poprzednie badania, za mało jest jednak krytycyzmu w ich przytaczaniu.

Liczba źródeł skonsultowanych przy opracowaniu rozprawy jest zaiście imponująca – 22 stron pozycji bibliograficznych bardzo dobrze oddaje wszystkie dziedziny i obszary poruszane w pracy. Cieszy bardzo wykorzystanie nie tylko fundamentalnych dzieł światowych dydaktyków translacji takich jak Kiraly, Snell-Hornby, Kelly, Pym, Venuti czy Nord, ale również odwołanie się do dorobku polskich translodydaktyków, takich jak Piotrowska, Klimkowski, Tomaszewicz czy Marczak.

Sposób wykorzystania źródeł, poza wspomnianymi powyżej zbyt małą dozą krytycyzmu i czasem nadmiernie szczegółowym przytaczaniem wybranych badań, nie budzi zastrzeżeń. W tym miejscu stwierdzam z całą stanowczością, że Autorka należycie sprostała tak ambitnemu zadaniu, jakim było stworzenie podstaw teoretycznych dla własnych badań empirycznych.

4. Uwagi dotyczące metodologii badań

Badania własne przeprowadzone podczas przygotowania niniejszej rozprawy zostały zaprojektowane i zrealizowane w zgodzie z kanonami metodologii badań glottodydaktycznych. Proces badawczy został właściwie osadzony w istniejącej literaturze przedmiotu. Użyta w rozprawie perspektywa mikro, zakładająca intensywny trening strategiczny wybranych 10 uczestników badań eksperymentalnych przy jednoczesnym zebraniu możliwie dużej ilości danych ilościowych (np. z nagrań programu rejestrującego aktywność na ekranie) oraz jakościowych (z obserwacji, wywiadów, protokołów głośnego myślenia), pozwala na przeprowadzenie stosownych analiz statystycznych i prowadzi do uprawnionych i interesujących wniosków.

Jednak o ile nie można nic (lub bardzo mało) zarzucić badaniu metodą studium wielu przypadków przeprowadzonego na grupie 10 studentów instytucji zatrudniającej Badaczkę, brak perspektywy makro ukazującej kwestie kompetencji informacyjnej i nawyków korzystania ze źródeł w procesie tłumaczenia w szerszym kontekście całego kraju jest jednak istotnym zaniedbaniem. Zrozumiałe jest, że do badań eksperymentalnych próba badawcza może być niewielka, jednak czy nawet w ramach macierzystej jednostki musiała to być tylko grupa 10 studentów, jak rozumiem,

przewodzona przez Autorkę? Czy nie można było przygotować procedury i narzędzi badawczych w takim stopniu, aby studenci innych równoległych grup, prowadzonych przez innych wykładowców, mogli również wziąć udział w badaniu? Perspektywę makro można było również zapewnić w inny sposób – na przykład poprzez przeprowadzenie badań ankietowych w wielu ośrodkach czy analizę porównawczą sylabusów programów kształcenia tłumaczy.

W opisie procedury eksperymentu za mało precyzyjnie zrelacjonowano sposób umieszczenia treningu strategicznego (ćwiczeń wyszukiwawczych) w planach zajęć. W szczególności, kwestie integracji z zadaniami tłumaczeniowymi, ewaluacji osiągnięć studentów, stopnia bezpośredniości lub pośredniości kształcenia, mogły zostać bardziej wyczerpująco opisane w sekcji 4.5 lub pokazane w pełnych scenariuszach zajęć zawartych w aneksie.

W rozdziale badawczym wspomniano obserwację stosowaną w fazie przygotowawczej eksperymentu - brak jednak jasno sprecyzowanego narzędzia obserwacyjnego, nie można stwierdzić zatem, na ile przeprowadzone obserwacje rzeczywiście spełniały wymogi tej metody badawczej (celowość, planowość, obiektywność, systematyczność).

Podsumowując, dysertacja dokumentuje wielką dbałość Autorki o zebranie dużej ilości danych przy pomocy rozlicznych narzędzi i technik rejestracji danych, wypełniając w ten sposób znamiona podejścia „studium wielu przypadków”. Ilość zebranych danych pozwala na weryfikację założonych hipotez, co jest zrealizowane skutecznie, z zastosowaniem dobrze dobranych, sprawnie wykonanych i czytelnie zrelacjonowanych analiz statystycznych. Szkoda, że całość działań empirycznych została zrealizowana

tylko w jednym, bardzo ograniczonym i ściśle związanym z Badaczką kontekście, i nie została rozszerzona na inne ośrodki zajmujące się kształceniem tłumaczy w Polsce.

5. Ocena strony formalno-edytorskiej rozprawy

Rozprawa przygotowana jest prawie bezbłędnie pod względem formalno-edytorskim. Autorka należycie stosuje techniki pisania pracy naukowej, zachowując dbałość o odpowiednie używanie technik typograficznych. Radzi sobie bezbłędnie, zachowując konsekwencję w stosowaniu tabel i wykresów dla oczekiwanej wizualizacji danych empirycznych. Język pracy jest dojrzały, właściwy pracy naukowej, mgr Paradowska precyzyjnie definiuje opisywane zjawiska.

Bibliografia pracy oraz system odsyłaczy wewnątrztekstowych są przygotowane starannie, ujednolicone do wybranej konwencji, zawierają wszystkie wymagane dane bibliograficzne, brak nawet drobnych błędów, a nieliczne niedociągnięcia na przestrzeni 23 stron bibliografii można zliczyć na palcach jednej ręki, co biorąc pod uwagę skalę działań budzi nieklamany podziw Recenzenta.

Dla nadania rozprawie waloru perfekcji edytorskiej warto jedynie poprawić drobne problemy ze stosowaniem w tekście głównym spacji, znaków przestankowych, wyeliminować bardzo nieliczne literówki, a w ułamkach dziesiętnych w procentach na wykresach w rozdziale 5 użyć kropek zamiast przecinków.

6. Ocena ogólna pracy jest jednoznacznie pozytywna.

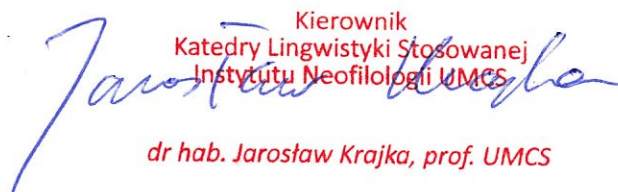
Stwierdzam, że założone cele pracy zostały w pełni osiągnięte. W wyniku właściwie zaprojektowanych, przeprowadzonych i zrelacjonowanych badań

empirycznych Autorka dokonała zakładanej weryfikacji właściwie postawionych hipotez, dzięki czemu w warstwie aplikatywnej Jej badania mają wszelkie szanse znacznie przyczynić się do poprawy jakości kształcenia zawodowego przyszłych tłumaczy na kierunkach neofilologicznych, zakładając rzecz jasna popularyzację treści w formie serii wysokopunktowanych artykułów naukowych lub upublicznionej całościowo w formie monografii.

Mimo bardzo niewielkich, wskazanych powyżej uchybień, głównie w zakresie struktury treści w części teoretycznej, oceniam pracę doktorską mgr Urszuli Paradowskiej pozytywnie, jako spełniającą kryteria stawiane rozprawom doktorskim przez Ustawę i stawiam wniosek o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Lublin, 19.06.2020 r.

Kierownik
Katedry Lingwistyki Stosowanej
Instytutu Neofilologii UMCS

dr hab. Jarosław Krajka, prof. UMCS

